

вклейок.

7. Васильчук А. Л. Атлас функціональної анатомії тонкоматеріальних тіл людини. Львів: „Каменяр”, 2003. – 648 с.

Л.Т.ШЕВЧУК, О.І.ШЕВЧУК

ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНО-ГАЛУЗЕВОЇ СТРУКТУРИ ЕКОНОМІКИ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

Аналізуються екологічні проблеми як фактор і наслідок формування територіально-галузевої структури Карпатського регіону, окреслюється їх вплив на якість середовища життєдіяльності людини.

Анализируются экологические проблемы как фактор и следствие формирования территориально-отраслевой структуры Карпатского региона, очерчивается их влияние на качество среды жизнедеятельности человека.

Ecological problems as factor and investigation of forming territorial sectorial structures of Carpathian region are analysed, their influence on quality of environment of vital functions of man is outlined.

Актуальність теми статті. Зарубіжний і вітчизняний досвід засвідчує про те, що забруднення території безпосередньо залежить від особливостей територіально-галузевої структури території. Причому, в процесі суспільного розвитку негативний вплив людської діяльності на довкілля постійно інтенсифікується. Якщо наприкінці ХХ ст. фахівці стверджували, що проблема охорони природи переросла в проблему охорони оточуючого людину середовища, то зараз можна сміливо говорити, що проблема охорони природи переросла в проблему охорони людини як біосоціального виду. Про це засвідчують зміни в генофонді людини, скорочення частки розумово повноцінних людей, зростання частки дітей з вродженими вадами. Ось чому так важливо оберігати довкілля як середовище проживання людини на землі. Не випадково термін "екологія", який походить від грецького слова oikos - житло, місце перебування, став найбільш уживаним в наш час як в науці, так і в побуті. І якщо ситуація не поліпшиться, то проблема екологічності виробництва загалом та галузево-територіальної структури економіки зокрема стане однією з найгостріших глобальних проблем людства вже в найближчій перспективі. З іншого боку, формування ефективної територіально-галузевої структури економіки будь-якого регіону неможливе без розв'язання екологічних проблем. Вивченню екологічних проблем та їх ролі у формуванні структури економіки присвячені праці О.Алимова, Г.Бачинського, І.Бистрякова, С.Генсірука, М.Голубця, Б.Данилишина, Д.Добряка, М.Долишнього, С.Дорогунцова, Я.Дяченка, Я.Коваля, В.Кравціва, Є.Мішеніна, В.Мішенка, В.Парпана, М.Паламарчука, О.Паламарчука, Н.Реймерса, І.Синякевича, Ю.Стадницького, С.Стойка, Ю.Туниці, А.Федорищевої, М.Хвесика та інших вітчизняних і зарубіжних вчених. Протягом останніх років опубліковані цікаві праці таких вчених, як М.Хвесик, І.Головинський, О.Навроцька [3], М.Хвесик, В.Голян [4] та ін. Як правило вчені одноставні в тому, що особливо актуальним завданням є вирішення екологічних проблем у Карпатському регіоні, в склад якого входять Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська та Чернівецька області, адже вони особливо загострилися в цьому регіоні протягом останніх років. У зв'язку з цим і тема цієї статті є актуальною, оскільки вона присвячена аналізу екологічних проблем Карпатського регіону.

Виклад основного матеріалу. Використання окремих видів ресурсів у Карпатському регіоні в процесі господарювання зумовили виснаження окремих з них, активізували виникнення ряду проблем.

Насамперед слід сказати про землю. Останнім часом земля, саме яка є природним ресурсом, необхідним для всіх галузей господарства, і одночасно – предметом та засобом праці, надзвичайно сильно впливає на трансформацію територіально-галузевої структури економіки. Землі сільськогосподарського призначення становлять приблизно половину всіх земель Карпатського регіону, в той час, як в цілому по Україні цей показник становить приблизно 71 %. Ось чому надзвичайно важливо бережно відноситися до земельних ресурсів, на які одночасно претендують різні види економічної діяльності.

Слід акцентувати увагу на тому, що скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні

об'єкти цього регіону вже в найближчій перспективі може зумовити нестачу питної води та загострити її дефіцит у окремих видах економічної діяльності. За період 1990-2007 рр. скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти збільшилося як по Україні загалом, так і по Карпатському регіону зокрема, але при цьому частка скинутих забруднених вод Карпатського регіону загальному обсязі таких вод України зменшилася з 6,8% у 1990 р. до 6,0 у 2007 р. (табл.1).

Таблиця 1

Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти*

(млн. м³)

Територія	1990	2000	2003	2004	2005	2006	2007
Україна	3199	3313	2948	3326	3444	3891	3854
Карпатський регіон	218	149	147	130	246	226	230
Частка Карпатського регіону (в %% від України)	6,8	4,5	5,0	3,9	7,1	5,8	6,0

* Дані Держкомстату України

З областей Карпатського регіону у 2007 р. найбільше скинули забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти у Львівській області: в 4,6 разів більше, ніж в трьох інших областях разом узятих (рис.1).

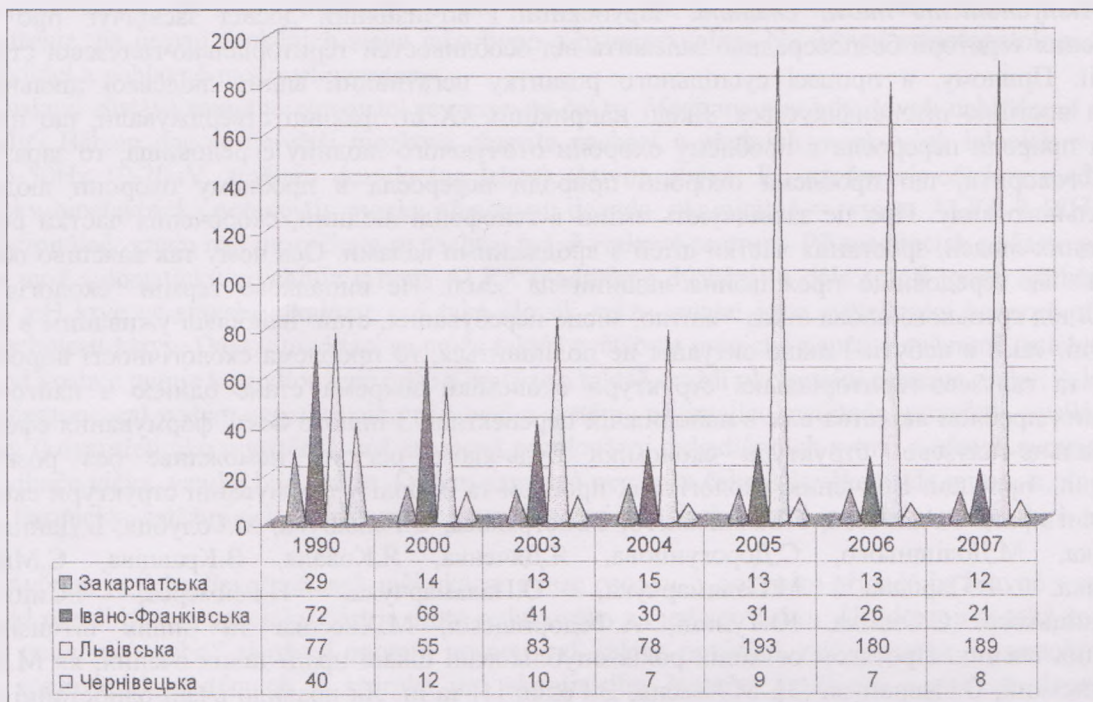

Рис. 1. Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти (млн. м³)

Але, при цьому, потужність очисних споруд у Львівській області лише в 1,4 рази більша, ніж в інших областях Карпатського регіону (табл.2). Не випадково у Львівській області очисні споруди працюють із значним перевантаженням і значна частка забруднених вод потрапляє у природні водойми без очистки.

Таблиця 2

Потужність очисних споруд*

(млн. м³)

Територія	1990	2000	2003	2004	2005	2006	2007
Україна	8131	7992	7733	7740	7688	8104	7768
Карпатський регіон	623	634	589	576	585	589	566
У тому числі							

Закарпатська	53	48	63	64	65	65	42
Івано-Франківська	118	134	132	132	131	132	131
Львівська	386	386	329	320	326	329	331
Чернівецька	66	66	65	60	63	63	62
Частка Карпатського регіону (в %% від України)	7,66	7,93	7,61	7,44	7,6	7,26	7,28

* Дані Держкомстату України

Забрудненість річок разом з дією інших антропогенних факторів, зокрема з вирубкою лісів порушили гідрологічний режим Карпатського регіону, що зумовило збільшення частоти повеней, селів, зсувів, а також пересихання в літні сезони криниць, малих річок та дрібних потічків, недостачі питної води в окремих районах регіону. Це є суттєвим обмеженням розвитку рекреаційної сфери, лісопереробної промисловості та інших видів економічної діяльності. Поліпшення ситуації вимагає:

- будівництва відповідної потужності мережі гідротехнічних споруд для регулювання водного стоку рік і водних потоків;
- здійснення загального гідрологічного моніторингу в усіх висотних поясах гір, дані якого дадуть змогу розробити систему заходів, спрямованих на поліпшення ситуації;
- розроблення методики прогнозування повеней, яка б враховувала зміни техногенного та антропогенного навантаження, та підготовка управлінських кадрів до її використання;
- реалізації екологічного навчання населення то розвиток у нього екологічного мислення, спрямованого на збереження власного здоров'я та довкілля.

Незважаючи на те, що абсолютні показники викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел забруднення за період 1990-2007 рр. скоротилися у Карпатському регіоні майже в 2 рази, їх частка за цей же період зростає з 8,9% до 9,6% (табл.). Найбільший обсяг викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел забруднення серед областей Карпатського регіону мав місце у Івано-Франківській області (325,2 тис.т), на другому місці Львівська область (253,1 тис.т) (табл. 3, рис. 2, 3).

Таблиця 3

Викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел забруднення¹

(тис. т)

Територія	1990	2000	2003	2004	2005	2006	2007
Україна	15549,4	5908,6	6191,3	6325,9	6615,6	7027,6	7380,0
Карпатський регіон	1394,5	453,5	493,6	485,1	539,3	628,5	712,4
Частка Карпатського регіону (в %% від України)	8,9	7,6	7,9	7,6	8,1	8,9	9,6

¹ У 1990, 2000рр. наводяться дані щодо викидів шкідливих речовин від стаціонарних джерел забруднення та автотранспорту, починаючи з 2003р. включені дані щодо викидів від залізничного, авіаційного та водного транспорту, а з 2007р. - від виробничої та іншої техніки.

* Дані Держкомстату України

Забруднення атмосферного повітря є лімітуючим фактором подальшого розвитку рекреаційної сфери, зокрема курортного господарства.

Дещо кращими є питомі показники викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел забруднення Карпатського регіону у розрахунку на квадратний кілометр і на особу порівняно з іншими регіонами України та з середньоукраїнським показником (табл. 4, рис. 3).

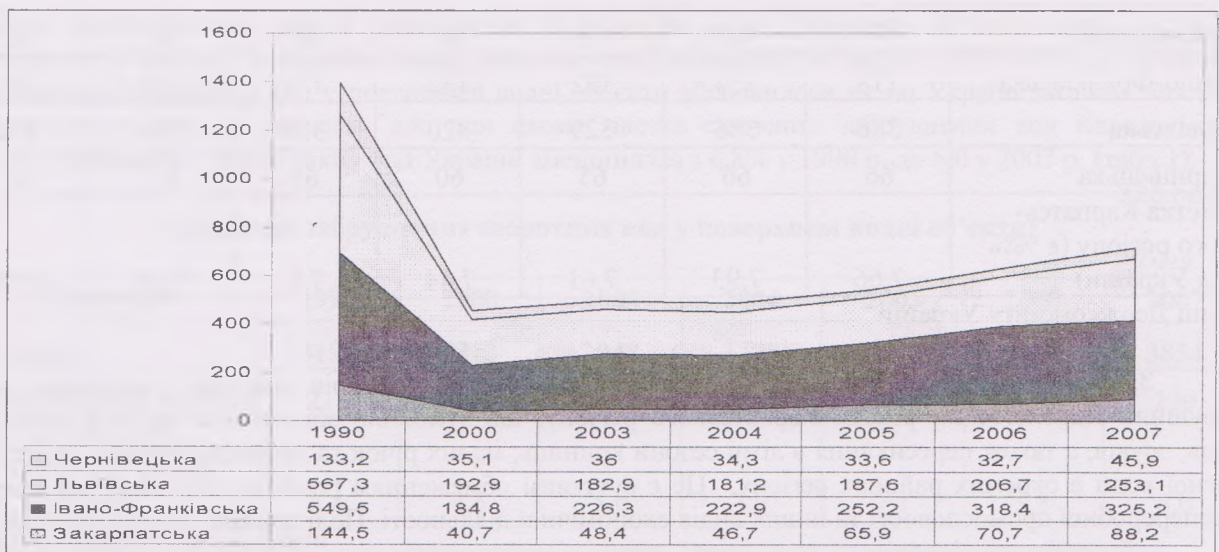

Рис. 2. Викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел забруднення

Таблиця 4

Викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел забруднення у розрахунку на одну особу¹

(кг)

Територія	1990	2000	2003	2004	2005	2006	2007
Україна	299,7	119,4	129,5	133,3	140,4	150,2	158,7
Карпатський регіон	211,1	66,9	77,42	76,15	85,9	100,65	113,82
У тому числі							
Закарпатська	114,5	31,7	38,6	37,4	52,8	56,8	70,9
Івано-Франківська	382,4	127,0	161,6	159,7	181,3	229,5	235,0
Львівська	205,6	71,2	70,2	69,9	72,6	80,3	98,7
Чернівецька	141,9	37,7	39,3	37,6	36,9	36,0	50,7

¹ У 1990, 2000рр. наводяться дані щодо викидів шкідливих речовин від стаціонарних джерел забруднення та автотранспорту. починаючи з 2003р. включені дані щодо викидів від залізничного, авіаційного та водного транспорту, а з 2007р.- від виробничої та іншої техніки.

*Дані Держкомстату України

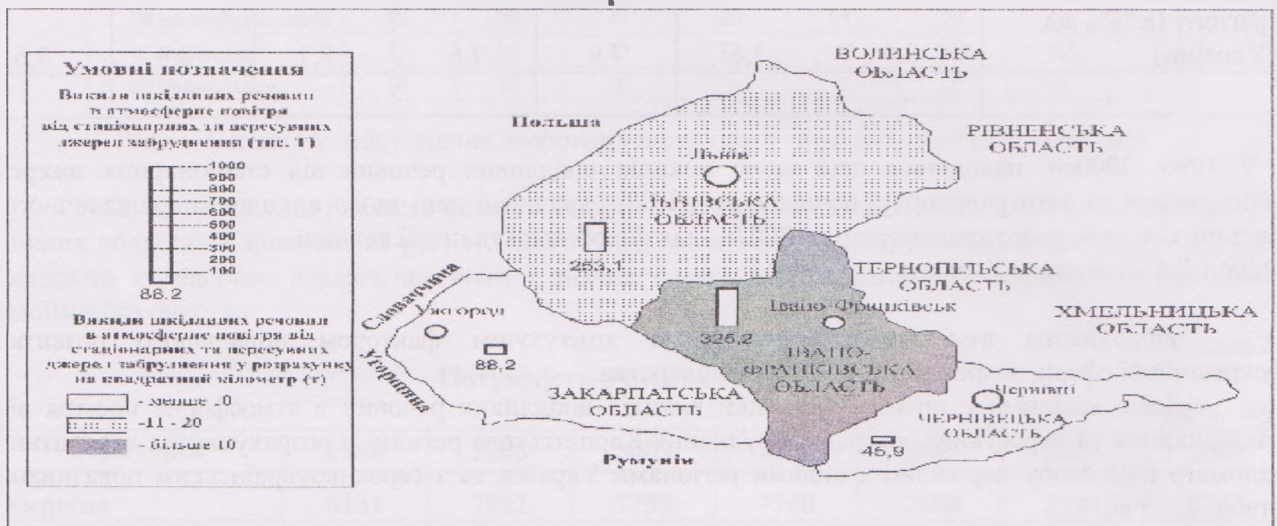

Рис. 3. Територіальні особливості концентрації викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел забруднення

Аналогічно, у Карпатському регіоні суттєво скоротилися протягом періоду 1990-2007 рр.

абсолютні показники викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, але при цьому їх частка за цей же період також зросла з 7,8% до 8,5% (табл.5). У цьому випадку за величиною викидів також лідирують Івано-Франківська та Львівська області (рис.4).

Таблиця 5

Викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення

(тис. т)

Територія	1990	2000	2003	2004	2005	2006	2007
Україна	9439,1	3959,4	4087,8	4151,9	4464,1	4822,2	4813,3
Карпатський регіон	739,3	261,4	295,9	280,9	331,8	409,7	407,7
Частка Карпатського регіону (в %% від України)	7,8	6,6	7,2	6,8	7,4	8,5	8,5

*Дані Держкомстату України

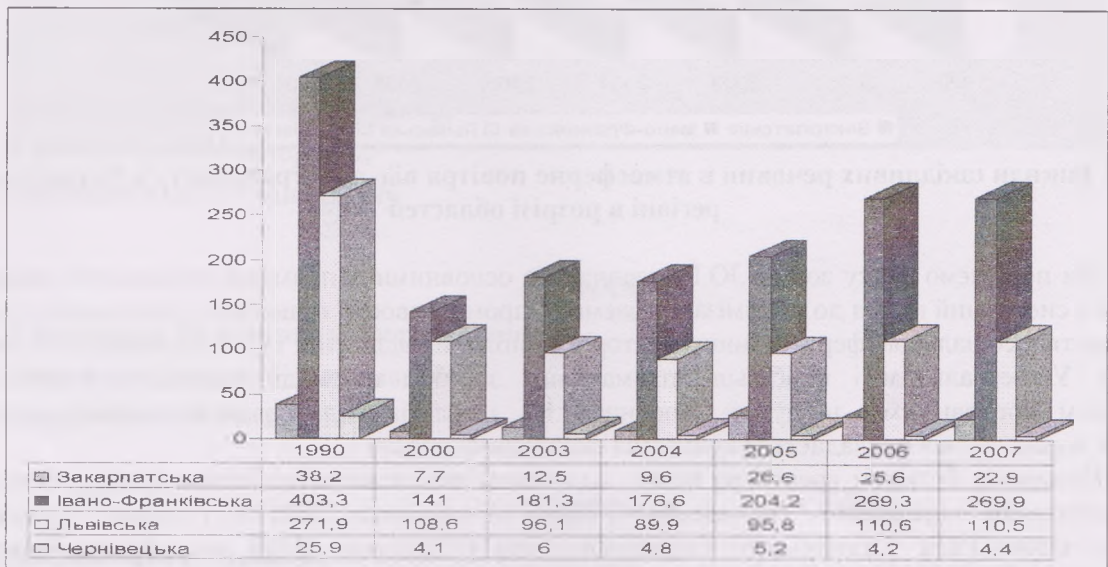

Рис. 4. Динаміка викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення

Значно складніша є ситуація з викидами шкідливих речовин в атмосферне повітря від автотранспорту (табл.6. рис.5). Адже, якщо територія Карпатського регіону становить 9,3% території України, то викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від автотранспорту – 12,7% (2007). В значній мірі регіон забруднюється транзитним транспортом, але велику роль відіграє і зростання рівня автомобілізації.

Таблиця 6

Викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від автотранспорту

(тис. т)

Територія	1990	2000	2003	2004	2005	2006	2007
Україна	6110,3	1949,2	2009,7	2076,9	2056,0	2097,0	2294,4
Карпатський регіон	655,2	192,1	191,6	197,9	201,1	212,1	292,2
Частка Карпатського регіону (в %% від України)	10,72	9,85	9,53	9,52	9,78	10,11	12,73

*Дані Держкомстату України

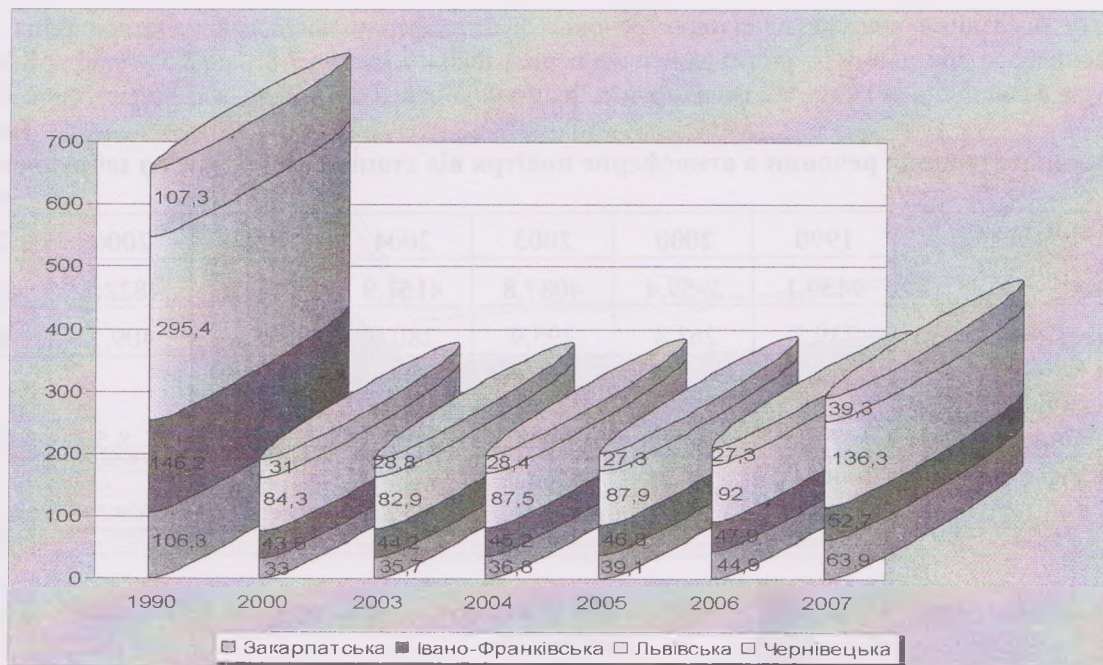

Рис.5. Викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від автотранспорту в Карпатському регіоні в розрізі областей

Ми поділяємо точку зору С.Ю.Поповича, що основними напрямками поліпшення екологічної ситуації є системний підхід до оптимізації взаємодії промисловості, транспорту, сільського і лісового господарства, соціальної сфери та інших секторів суспільних відносин, які використовують природні ресурси. Універсальним і найбільш оптимальним засобом взаємодії людського суспільства з природним середовищем є, на думку Поповича С.Ю., ідеологія збалансованого розвитку природних регіонів, в основу якої покладається концепція екологічної мережі [2].

Висновки. Великим кроком на шляху подолання екологічних проблем є привернення до них уваги науковців, управлінців, громадськості. Так, 14 листопада 2008 р. у Львові презентовано рішення членів Ради Карпатського Єврорегіону про оголошення 2009 року Роком Карпат [1]. Важливо здійснювати виважену регіональну економічну політику держави, взаємоузгоджену з регіональною економічною політикою, яка б передбачала реалізацію низки заходів, спрямованих на подолання екологічних проблем в процесі здійснення всіх видів економічної діяльності.

Таким чином, подальше формування довкілля в Карпатському регіоні України повинно здійснюватися при врахуванні законів ринкової економіки та оптимальному використанні можливостей державного регулювання на базі коеволюційної концепції при безумовному дотриманню екологічної безпеки для населення в умовах сталого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Європейський простір - портал проєвропейського громадянського суспільства України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eu.prostir.ua>
2. Попович С.Ю. Оптимізація індикаторів екологічного стану природного середовища. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mail.menr.gov.ua/publ/benconven/prirod/index.html>
3. Хвесик М. А. Продуктивність водо ресурсних джерел України: теорія і практика. Монографія. / Хвесик М. А., Головинський І. Л., Яроцька О. В.: під загальною редакцією чл.-кор. НАН України, д.е.н., проф. Б. М. Данилишина.- К. : 2007. - 412с.
4. Хвесик М. А. Інституціональна модель природокористування в умовах глобальних викликів : Монографія. / М. А. Хвесик, В. А. Голян. – К. : Кондор, 2007.- 480с.